

De incestueuze relatie... een 'samenlevings'-model?

“Het conflict tussen de wil om afschuwelijke gebeurtenissen te ontkennen en de wil om ze luidkeels te verkondigen is de centrale dialectiek van psychische trauma's.”
(Judith Lewis Herman)

Met het schrijven van dit artikel ga ik misschien een stap te ver. Zo dikwijls ben ik beginnen schrijven en weer gestopt, omdat ik dacht: “Klopt het wel?” En erger nog: “Als het klopt... wat moeten we daar dan mee?”

De incestueuze cultuur

De voorbije eeuw is seksueel misbruik in het gezin bijna tot op het bot onderzocht. Ons wetenschappelijk denken heeft geleid tot vele verklaring modellen en behandelprogramma's, zowel voor daders als voor slachtoffers. Toch gaat het steeds verder. Meer dan door de seksuele feiten an sich, wordt het traumatische effect van seksueel misbruik in het gezin bepaald door de pathogene relatiepatronen die er heersen. Het gaat niet alleen om die 5 minuten van de feiten, maar vooral om de 23 uur en 55 minuten daar rond. Wat merken we nu? Heel wat kenmerken van de incestueuze relatie vind je terug in “normale” gezinnen en in heel onze Westerse cultuur.

Gedurende de jaren dat ik met deze problematiek geconfronteerd werd, ben ik voor mezelf meer en meer het onderscheid gaan maken tussen seksuele incest en de incestueuze relatie. De term seksuele incest duidt op het verrichten van seksuele handelingen tussen bloedverwanten of gezinsleden. Met de incestueuze relatie verwijst ik naar de kenmerken of kwaliteiten van de relatie in gezinnen waar seksuele incest gepleegd wordt:

- Systematisch negeren van de emotionele behoeften van de ander
- Parentificatie
- Machtsmisbruik en tegelijk sterke onmachtgevoelens bij alle leden van het gezin
- Manipulerende communicatie: paradoxale en dubbele boodschappen, kronkelredeneringen en geheimhouding
- Ontbreken van duidelijke grenzen (lichamelijk, seksueel, emotioneel, generationeel)
- Pathologische regulatie van emoties (verslaving, eetstoornissen, automutilatie...)
- Misbruiken van een afhankelijkheidsrelatie

De meeste opgesomde kenmerken vind je terug in vele gezinnen waar er naar feiten en beleving helemaal geen seksueel misbruik was. De gevolgen daarvan kunnen even traumatisch zijn. Onnoemelijk veel mensen die niet seksueel misbruikt zijn vertonen kenmerken van het posttraumatisch stresssyndroom als gevolg van de pathogene relatiepatronen uit hun gezin van herkomst.

De zaak Dutroux

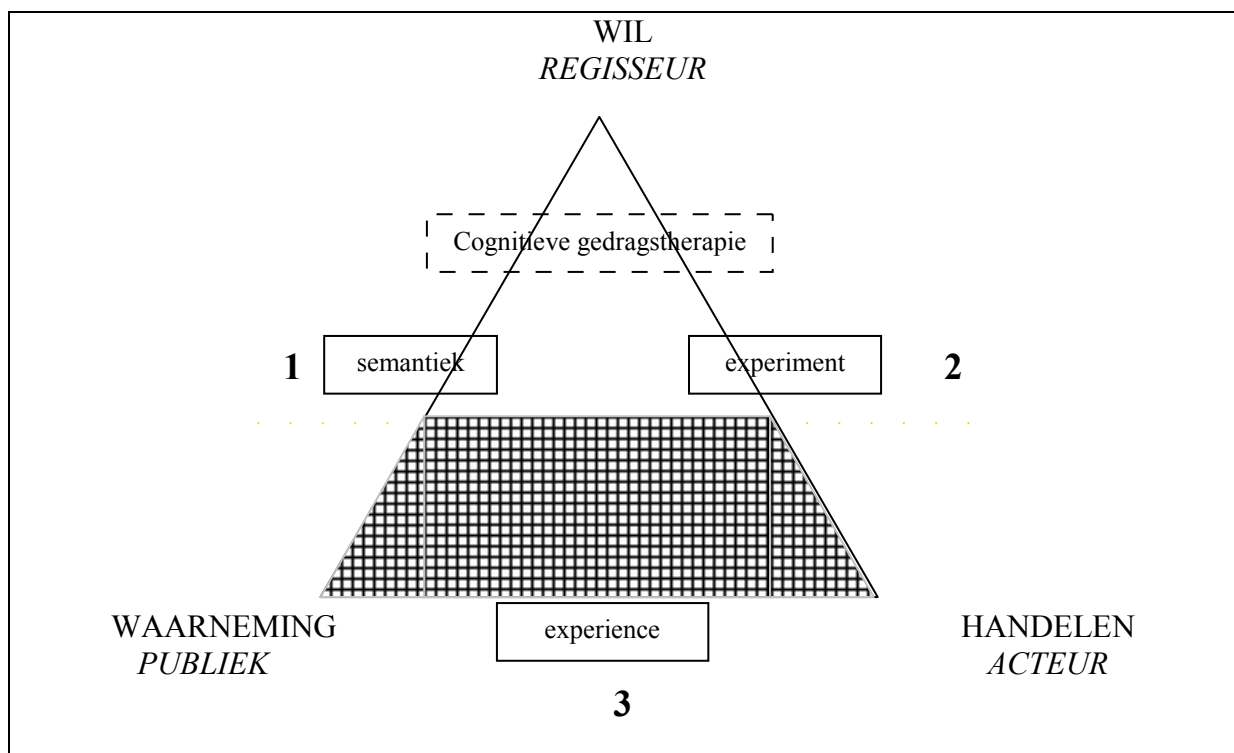
De manier waarop de zaak Dutroux naar de bevolking is gebracht, heeft onze maatschappij het zoveelste rad voor ogen gedraaid. Seksueel misbruik lijkt iets voor zwaar gestoorde psychopaten. Dit is een grove verdraaiing van de realiteit. Wereldwijd uitgevoerd onderzoek wijst uit dat 70 tot 85% van het seksueel misbruik intrafamiliaal gebeurt, 1 op 3 vrouwen en 1

op 4 mannen in haar of zijn leven in aanraking komt met seksueel misbruik, in 14% van de gezinnen seksuele incest plaatsvindt en in één op vijf gevallen de partner aansprakelijk blijkt te zijn voor seksueel geweld op vrouwen. Daarnaast stellen we vast dat de porno industrie één van de meest bloeiende industrieën ter wereld is. Bestaat er zoiets als mensen en on-mensen? Wat is het aandeel van individu en maatschappij in deze problematiek? Wie is bereid om werkelijk tot op het bot te gaan?

Dadertherapie

Wereldwijd de meest gangbare methode om met seksuele delinquenten te werken is het ‘*cognitief gedragstherapeutisch*’ model. Het is een programma waarbij *hervulpreventie* centraal staat en men vooral op het semantische en het gedragsgerichte spoor werkt. Men gaat als het ware sterk trainen in de richting van ‘de Wil’. Er wordt onder andere gebruik gemaakt van het analyseren van de *misbruikketting* (delictscenario) gekoppeld aan het uitdagen van kronkelredeneringen (cognitieve distorsies). Het ‘*cognitief behavioristisch model*’ komt voort uit een medisch-wetenschappelijk denken en is gericht op controle en beheersing. Deze werkwijze kent zo’n grote aanhang, omdat dit heel concreet en direct kan werken. Ze kent wat mij betreft zo veel aanhang omdat ze de afstand vergroot tussen de dader/cliënt en de niet-dader/therapeut. De cliënt wordt een te bestuderen en te behandelen object

Als we deze werkwijze gaan plaatsen binnen de IV-driehoek merken we direct een belangrijk tekort:

Er is namelijk weinig ruimte voor beleving, voelen en onbewuste processen. De grijze zone van het schema maakt zichtbaar wat ik de schaduw van de cognitieve gedragstherapie noem. In die schaduw zitten overlevingsstrategieën, onbewuste incestueuze patronen, archetypische krachten.

Als we dit tot ons bewustzijn willen laten doordringen, moeten we naar onze eigen donkere kant durven gaan kijken.

Hoe en waarom laten we ons bedriegen?

Eén van de belangrijkste obstakels om zicht te krijgen op de traumatische dynamiek lijkt mij de dialectiek van het trauma zelf te zijn. Elk trauma wil zo ver mogelijk verdrongen worden en tegelijk vecht het om bestaansrecht. Telkens je licht wil werpen op een trauma, komt pijn naar boven. De mens is bijzonder creatief in het zoeken naar mechanismen om die pijn te vermijden. Denk maar aan dissociatie, fragmentatie, vervlakking, isolement, verslaving, schuldgevoelens, negatief zelfbeeld, etc. Allemaal tijdelijke oplossingen die even de pijn verzachten. In het verlengde van deze verzachting, ontstaat een nieuwe pijn; die van de overlevingsstrategie zelf. Want uiteindelijk willen we allemaal diep van binnen leven en niet enkel overleven. En het is trouwens met die overlevingsstrategie dat we voortdurend pijnlijk gaan botsen met onszelf en anderen.

Van generatie op generatie worden samenlevings- en overlevingspatronen doorgegeven. Sommige van die patronen zijn leven schenkend, andere gewoonweg traumatiserend. Verandering in deze patronen brengen vraagt veel meer dan bewustwording alleen. Hoe vaak hoor je niet: “wat ik altijd zo vervloekte aan mijn ouders, doe ik nu ook met mijn kind”. Of een man die tegen zijn vrouw zegt: “je bent net mijn moeder!”

Het vraagt durven kijken naar een verleden waar pijn aan vastzit. Het is onze natuurlijke voorkeur tot pijnvermijding die ons inspireert om allerlei constructies te bedenken die het vrije leven in de weg staan. De angst en pijn, opgeslagen in elke vezel van ons lichaam, trachten we te overstijgen met de ratio. Dit gebeurt zowel individueel als collectief. Denk maar aan hoe we de voorbije eeuw in de greep geraakt zijn van de medische wetenschap. Het wetenschappelijk bewustzijn is ontzield. De ratio ontkent zijn fysieke en emotionele onderbouw en zijn spirituele bovenbouw.

Zolang we als maatschappij niet de moed hebben te gaan kijken naar onze eigen incestueuze patronen, kunnen we geen gepast antwoord geven op de problematiek van seksueel geweld. De onderdrukking van seksualiteit, waar onder andere tweeduizend jaar christendom wel voor iets tussen zit, heeft deze zodanig geperverteerd, dat wij als mensen meer beestigheden zijn gaan vertonen dan gelijk welk dier ons ooit heeft voorgedaan.

Aan het eind van vorige eeuw is het beeld van het veilige gezin behoorlijk onder vuur komen liggen. Gezinnen blijken, seksueel misbruik of niet, vaak minder veilig te zijn dan je op het eerste zicht zou denken. Hoe kan het anders dat zoveel mensen bang zijn zich liefdevol met iemand anders te verbinden, dat er zoveel verslavingsgedrag is en zoveel agressie en geweld. Niet weten wat je voelt kan volgens mij slechts het gevolg zijn van daar als kind niet in gezien te zijn. Als je gevoel als kind werd erkend zou je het als volwassene toch wel herkennen en er durven voor opkomen. Voor meer dan driekwart van de wereldbevolking is op deze manier gaan nadenken over het gezin en veiligheid, een onbegrijpelijke luxe. Het is maar omdat we in één van de veiligste landen ter wereld leven, dat we de ruimte hebben om stil te staan bij hoe we ons in ons gezin en onze relaties voelen. Net zoals cliënten in therapie, heeft ook een volk veiligheid nodig om zijn trauma's te kunnen verwerken. En ons volk heeft trauma's opgelopen. Denk alleen al maar aan de twee wereldoorlogen. Bewustzijn verruimen en verdiepen vraagt om een veilige plek.

Bronnen en aanbevolen literatuur

- ADAMS A., *Ik was een vrolijk kind*. De Toorts, Haarlem, 1991.
- BRUINSMA F., *Incesthulpverlening*. SWP, Utrecht, 1994.
- FRENKEN J., VAN STOLK B., *Behandeling van incestplegers. Een model voor behandeling in justitieel kader*. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/Antwerpen, 1990.
- FRENKEN J. *Seksueel misbruik van kinderen; aard, omvang, signalen, aanpak*. Nisso, Utrecht, 2001.
- HERMAN, Judith Lewis, *Trauma en herstel. De gevolgen van geweld - van mishandeling thuis tot politiek geweld*. Amsterdam, Wereldbibliotheek, 1993.
- LOWEN A., *Narcisme; de ontkenning van het ware zelf*. Servire, Cothen, 1995.
- PEETERS J., *Mannen over de grens; over mannelijkheid, seksueel geweld en dadertherapie*. EA, Berchem, 2001. (eindwerk)
- VERHAEGHE P., *Liefde in tijden van eenzaamheid; drie verhandelingen over drift en verlangen*. Acco, Leuven, 1999.
- STROECKEN G., *Het miskende kind in onszelf*. Acco, Leuven, 1994.
- MILLER A., *In den beginnen was er opvoeding*. Van Holkema en Warrendorf, Houten, 1997.
- <http://www.cgso.be/feiten/feiten.htm>